

Joris Van Parys, *Het leven, niets dan het leven. Cyriel Buysse en zijn tijd*, Antwerpen-Amsterdam, Houtekiet-Atlas, 2008 (tweede druk), 956 pp., ill., ISBN 978 90 8913 001 8.

Elsbeth Etty, hoogleraar literaire kritiek aan de Vrije Universiteit in Amsterdam en zelf auteur van een fraaie biografie over Henriette Roland Holst, stelde in het *NRC-Handelsblad*, 5 september 2008 een lijst van de in haar ogen honderd beste biografieën samen. Op die lijst kwam Van Parys' biografie over Cyriel Buysse (1859-1932) ook voor en dat was mijns inziens een juiste keuze. Het leven van de romanschrijver en publicist Cyriel Buysse heeft meer dan voldoende stof opgeleverd voor een boeiend boek.

Cyriel kwam ter wereld in Nevele bij Gent in het gezin van de stijfselfabrikant Louis Buysse. Zijn moeder, Pauline Loveling, kwam uit een welvarender en meer intellectueel milieu. Haar zusters waren de schrijfsters Rosalie en Virginie Loveling, die weer verwant waren aan de Gentse familie Fredericq. Bij de Lovelings en Fredericqs voerden vrijzinnigheid en liberale idealen de boventoon, een gedachtegoed waar de jonge Cyriel zich later eveneens in thuis zou voelen. Ook het letterkundig bestaan van zijn tantes trok hem aan en Virginie Loveling heeft voor de ontwikkeling van zijn literaire talenten veel betekend. Toch was hij voorbestemd om in de fabriek te komen en in de inmiddels tot een bloeiende chicoreifabriek geworden zaak zou hij tot zijn dertigste werken. Hij maakte zelfs reizen naar Noord-Amerika om er zaken te doen. Niet erg succesvol overigens. Hij was zoals een klant later zou zeggen: "*a very nice man, but not a businessman*".

Rond 1890 verscheen zijn eerste werk in druk. Het riep onmiddellijk heftige reacties op. Zijn verhaalstijl, gebaseerd op het naturalisme en realisme à la Emile Zola, viel in het overwegend katholieke Vlaanderen volledig verkeerd. "*Een veelschrijver die met hoofdzondige bezetenheid een vuilschrijver is*", kon in de katholieke literaire tijdschriften niet op genade rekenen. Zijn successen behaalde hij in Nederland, waar zijn werk door tijdschriften als de *Nieuwe Gids* van Willem Kloos, wel aanvaard werd. Zijn eerste romans verschenen bij Funke in Amsterdam. Later publiceerde hij zijn meeste werk bij C.A.J. van Dishoeck in Bussum. Zijn literaire contacten in Vlaanderen waren gering in aantal, al werkte hij korte tijd in de redactie van *Van Nu en Straks*.

In de jaren 1895-1896 ging hij van zijn pen leven en vestigde hij zich in Nederland. Zijn schepen in Vlaanderen had hij verbrand. Tot een huwelijk met Rosa Rooses, dochter van Max Rooses, de Antwerpse directeur van Plantijn-Moretus en voorvechter van de Vlaamse taalrechten, was het niet gekomen. Buysse's nogal wilde leven van kroeglopen, bordeelbezoek en mogelijk een onecht kind, werd door de ouders van Rosa tegen hem uitgespeeld. Zij hadden deze informatie direct van Paul Fredericq, oudere neef van Cyriel, ontvangen. Cyriel slaagde er niet in de gezaaide twijfels bij Rosa weg te nemen en zij verbrak de relatie. Wel bleven de brieven van Rosa aan Cyriel bewaard en die brieven zijn nog steeds ontroerend om te lezen. Gelukkig citeert Van Parys er ruim uit.

Maar er was meer aan de hand.

De vijfjaarlijkse staatsprijs was aan hem voorbij gegaan. Zijn oeuvre was te controversieel. Stijn Streuvels won de harten van de juryleden, van wie vijf van de zeven katholiek waren.

In Nederland leerde hij Netty Tromp-Dyserinck kennen, een rijke jonge weduwe, met wie hij in 1896 in het huwelijk trad. Zij trouwden niet in gemeenschap van goederen. De financiën

bleven gescheiden, al steunde zij Cyriel wel. Zij kocht bijvoorbeeld het landgoed 'Maison rose' in Afsnee.

Een volledige breuk met zijn Vlaamse vrienden en met Vlaanderen zelf dreigde in 1897 toen hij al zijn frustraties van de afgelopen jaren van zich af schreef in het artikel *Flamingantisme en flaminganten*, in *De Amsterdammer*, 17 januari 1897. In dit artikel verweet hij niet alleen de flaminganten in eigen kring altijd Frans te spreken, maar vond hij ook dat Frans eigenlijk de taal van de beschaving was en dat het in het dagelijkse leven gebezigde Vlaams niets voorstelde. Dit artikel is hem zeer kwalijk genomen en eigenlijk had hij al gauw spijt van deze ondoordachte uitbarsting.

Zijn verblijf in Nederland stelde hem in de gelegenheid om samen met Louis Couperus, Willem Nouhuys en Frans Coenen het succesvolle tijdschrift *Groot Nederland* op te richten. Veel van zijn werk verscheen erin en nogal wat Vlamingen werden uitgenodigd hun werk erin te publiceren. Het was financieel voor de redacteurs een rendabele onderneming.

Het duurde tot 1911 voordat hij in Vlaanderen enige erkenning kreeg voor zijn inmiddels omvangrijke productie aan romans als *Mea Culpa*, *Schoppenboer*, *Het leven van Rozeke van Dalen*, 't *Bolleke*, *Het Ezelken* en het toneelstuk *Het gezin Van Paemel*.

Na een rede in 1910 in Brussel door Hugo Verriest over de Vlaamse letterkunde, waarbij het leek of er geen vrijzinnige schrijvers bestonden en nadat weer de vijfjaarlijkse staatsprijs verleend was aan Streuvels, werd het een aantal Antwerpse schrijvers te gortig. Lode Baekelmans, Victor De Meyere en Ary Delen organiseerden op 9 april 1911 in Antwerpen een huldiging voor Buysse, waaraan velen uit de Vlaamse literaire wereld deelnamen, ook Streuvels, al bleef de relatie tussen beide altijd wat stekelig.

Kernthema's in Buysse's werk waren en bleven de man-vrouw relatie, stands- en generatieverschillen en de macht van de rooms-katholieke kerk. Sociale bewogenheid was er volop in zijn werk. Socialist werd hij echter niet, al onderhield hij goede betrekkingen met de Gentse socialisten (Edward Anseele) en publiceerde hij nogal wat werk in feuilletonvorm in *Vooruit*.

Reisverhalen nemen een afzonderlijke plaats in in zijn literaire werk. Hij was een van de eerste automobilisten en maakte vele reizen naar Frankrijk en elders en schreef daar aardige stukken over met veel aandacht voor het landschap. Opvallend was dat hij op zijn auto, een Minerva, twee vlaggetjes had, de Nederlandse vlag en de Vlaamse Leeuwenvlag!

In de Grote Oorlog verbleef hij noodgedwongen in Nederland ver van zijn verblijven in Afsnee (Maison rose) en van zijn werkhut, de 'paalwoning', bij de molen in Deurle. In Den Haag schreef hij veel voor *De Telegraaf*, een van de weinige Nederlandse dagbladen die openlijk pro-Entente was, en later ook voor *De Haagsche Post*, waar hij de pen van Louis Couperus overnam. In *De Telegraaf* polemiseerde hij met het Algemeen Nederlands Verbond (ANV), dat hij verweet geen uitspraken over het Duitse optreden in Vlaanderen te willen doen, terwijl daar een broedervolk in grote nood verkeerde. Hij kreeg steun van Pieter Geyl, toen nog Londens correspondent van de *Nieuwe Rotterdamse Courant* en Leo Simons, directeur van de uitgeverij De Wereldbibliotheek. Het ANV volhardde echter in zijn neutraliteitsopvattingen.

Het opkomende activisme wees hij af en hij zette zich in voor de boekzendingen naar de soldaten aan het IJzerfront, maar vergat niet dat tabak misschien nog meer gewenst werd. Ook reisde hij naar de frontlinies. De oorlog raakte hem ook direct. Zijn zoon René vertrok ook naar het front en overleefde de oorlog. Terug in Vlaanderen in 1918-1919 was hij

verbijsterd door de verwoestingen in het Vlaamse land. Diep geschokt schreef hij over een tocht waarbij hij keek “*in de naakte doods-vlakte van Geluvelde*”.

Na de oorlog bleef zijn literaire productie hoog en in de jaren twintig verschenen enkele van zijn beste romans: *Tantes* (1924) en *De Schandpaal* (1927). Erkenning volgde eindelijk.

In 1929 vierden vriend en vijand zijn 70ste verjaardag op luisterrijke wijze en in 1930 werd hij eindelijk gekozen tot lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde. Overigens moest daarvoor wel het ledenaantal van 25 tot 30 verhoogd worden. Curieus was ten slotte zijn verheffing in de adelstand. Cyriel moest zijn grote vriend Maurice Maeterlinck overhalen om een titel te aanvaarden en dan zou als dank daarvoor ook Cyriel zelf een titel krijgen. Hij speelde het spel mee en kreeg de titel van baron. Zijn vrouw was daar zeer met ingenomen. Zoiets telde in de Haagse kringen, waar zij bij voorkeur verbleef. Genoten van dit alles heeft hij maar kort. Hij werd ziek en op 24 juli 1932 overleed hij.

Een thema dat hem de laatste jaren bezighield, was de migratie uit Vlaanderen naar Noord-Amerika. Het kwam al aan de orde in het toneelstuk *Het gezin Van Paemel*, maar nu ook in het vervolg *Andere tijden*, dat weinig succes kende. Beter was zijn roman *Twee werelden*, over de moeilijkheden van de landverhuizers in de Verenigde Staten. Deze migratie heeft altijd minder de aandacht gehad dan de trekarbeid van de Fransen en de pendelarbeid en migratie van vele Vlamingen naar het Waalse land.

Ten slotte twee zaken.

Cyriel Buysse's betrekkingen met de katholieke kerk bleven ondanks een beperkte waardering voor zijn werk ook na 1918 slecht. Het merendeel van zijn boeken bleef tot lang na

zijn dood op de lijst van verboden of streng voorbehouden boeken staan. Dat gold overigens ook voor Nederland. Zelf stelde hij: “*Met vele Vlaamsche katholieken kan men praten; met de Hollandsche katholieken onmogelijk. Dat brengt voor mij het lezers-publiek in Holland bijna op de helft terug.*” Ook Van Dishoeck klaagde daarover en noemde er ook de strenge protestantse kritiek bij.

Dan Cyriel Buysse's verhouding met de Vlaamse beweging.

In 1897 wees hij de Vlaamse beweging zo goed als af. Enkele jaren later in 1903 schreef hij in *Groot Nederland*, in zijn bijdrage *Belgische intellectuele toestanden*, dat de stichting van Vlaamse hogescholen een “*onvermijdelijke rechtvaardigheid*” was. Tegelijk mocht ook de kennis van het Frans niet verwaarloosd worden. Tijdens de oorlog wees hij het activisme volledig af en voor de Nederlandse handlangers had hij geen goed woord over. Na de oorlog werd zijn houding minder strak. Activisme is het thema van zijn niet opgevoerde toneelstuk *Jan Bron*. De kritiek was niet mals. A. Monet en de zijnen vonden dat Buysse veel te vriendelijk voor de activisten was en de activisten zelf schreven in *De Ploeg*, dat hij het activisme niet begrepen had. In de roman *Uleke* (1926) toonde Buysse wel begrip voor de Vlaamse beweging en het activisme. Hij schreef aan het slot: “*boven op de stuurstang van den ‘piedesiekkel’ stond het leeuwevlaggetje licht te wapperen*”.

Maar het meest verrassend zijn de uitspraken in een interview met Gaston Veys voor de *Gazette van Detroit* in oktober 1931, waarin hij stelde:

“*Wij gaan naar het Federalisme. (...) Ja, Vlaanderen krijgt ongetwijfeld zelfbestuur. Wallonië evenzeer. De twee Staten in een Federale Staat België.*”

Over *Groot Nederland* is Buysse negatief. Het is een illusie. De grote mogendheden wensen het niet en Nederland zelf wil het ook niet, omdat dan de katholieken de meerderheid in

het land zullen hebben. Kortom *“Vlaanderen heeft er alles bij te winnen, die droom te vergeten”*.

Wel bleef bij mij de vraag hangen: wie informeerde Buysse over de Vlaamse beweging, of waren het zijn eigen waarnemingen die hem tot een ander inzicht brachten. Het zal zeker niet de directe familie zijn geweest. Zijn broer Arthur, de politicus, was er totaal van vreemd. Tante Virginie Loveling was zeker niet radicaal Vlaamsgezind. Paul Fredericq was in 1920 overleden en met hem was er na 1897 nauwelijks contact meer. Hij behoorde ook tot de zeer gematigde flaminganten. Wel, al komt het in dit boek nauwelijks aan de orde, was er de familierelatie met Julius MacLeod, met wie Cyriel de belangstelling voor het anarchisme deelde. MacLeod was vrij radicaal Vlaamsgezind, maar stierf al in 1919.

Van Parys heeft niet alleen een mooie studie over Cyriel Buysse geschreven. Hij heeft dat leven ook in een breed politiek en cultureel kader geplaatst. De studie is omvangrijk, de leestekst is ruim 700 bladzijden, maar de auteur voert de lezer met vaste hand door de omvangrijke stof heen. Omvangrijk ja, want er is een grote vrijwel uitputtende hoeveelheid archivalia en secundaire literatuur geraadpleegd naast het werk van Buysse zelf.

[Pieter van Hees]